

Guía docente				
Datos Identificativos				2016/17
Asignatura (*)	Teoría de la Composición y Patrimonio	Código	630G01055	
Titulación	Grao en Arquitectura			
Descritores				
Ciclo	Periodo	Curso	Tipo	Créditos
Grado	2º cuatrimestre	Quinto	Optativa	4.5
Idioma	CastellanoGallegoInglés			
Modalidad docente	Presencial			
Prerrequisitos				
Departamento	ComposiciónConstrucións ArquitectónicasProxectos Arquitectónicos e UrbanismoRepresentación e Teoría Arquitectónica			
Coordinador/a	Agrasar Quiroga, Fernando	Correo electrónico	fernando.agrasar@udc.es	
Profesorado	Agrasar Quiroga, Fernando	Correo electrónico	fernando.agrasar@udc.es	
	Paz Agras, Mari Luz		luz.paz.agras@udc.es	
	Seara Morales, Santiago		s.seara@udc.es	
Web				
Descripción general	<p>O actual programa da Escola Superior de Arquitectura de A Coruña recolle, en 5º curso, a materia de Teoría da Composición e Patrimonio asignada ó departamento de Proxectos Arquitectónicos e Urbanismo, por un lado, e ó de Teoría e Composición, por outro. En consecuencia, na asignatura converxen dúas singularidades disciplinares, centradas cada unha delas en aspectos que se complementan, pero que son diferentes. Á súa vez, esta asignación enténdese como ferramenta de reforzo de intensidade programática de ambos departamentos pero, sobre todo, resulta unha resposta para as prácticas de caracterización e situación da nosa rica e ampla arquitectura edificada, urbana e territorial que aporta ao imaxinario colectivo do país galego unha realidade insustituíble nos procesos e experiencias indentitarias no coñecemento da disciplina e, por tanto, na formación dos alumnos da Escola Galega de Arquitectura.</p> <p>Estes procesos son tamén imprescindibles para profundizar na comprensión cultural e identitaria do Estado das Autonomías e da Historia da Humanidade, como documentan e certifican os inmobles edificados urbanos e territoriais que son parte do listado de Patrimonio Mundial da UNESCO e do rexistro de Bens Culturais do estado español e de Galicia.</p> <p>A intención desta materia é a de apuntar información, coñecementos, criterios, materiais e técnicas imprescindibles para as prácticas encamiñadas á Conservación e Restauración (tal como se veñen sistematizando fundamentalmente dende o século XVIII ata agora), en clara convivencia coas normativas xurídicas e administrativas que cautelan as actuacións que se levan a cabo dentro do marco do noso estado de dereito social e democrático a través da Constitución, os Estatutos de Autonomía e os tratados internacionais, que fan referencia ás obrigas de acceso, protección e conservación do patrimonio cultural arquitectónico edificado, urbano e territorial caracterizado como tal.</p>			

Competencias / Resultados del título	
Código	Competencias / Resultados del título
A5	INTERVENCIÓN EN EL PATRIMONIO EDIFICADO: aptitud o capacidade para intervir en los edificios de valor histórico, coordinar estudios históricos y arqueológicos sobre ellos, elaborar sus planes directores de conservación y redactar y ejecutar los proyectos de restauración y rehabilitación.
A9	CRÍTICA ARQUITECTÓNICA: aptitud o capacidade para analizar morfológica y tipológicamente la arquitectura y la ciudad y para explicar los precedentes formales y programáticos de las soluciones proyectuales.
A14	CONTROL DE EJECUCIÓN DE OBRA GRUESA: aptitud o capacidade para analizar, controlar la calidad y definir condiciones de mantenimiento y medidas de intervención en los sistemas de obra gruesa, cerramiento, cubierta y demás obra gruesa, así como en los de obra civil asociados a ellos.
A15	CONSERVACIÓN DE OBRA PESADA: aptitud o capacidade para analizar, controlar la calidad, definir las condiciones de mantenimiento y reparar las estructuras de edificación, las cementaciones y la obra civil.
A16	PROTECCIÓN DEL PATRIMONIO EDIFICADO: aptitud o capacidade para realizar tareas de catalogación monumental, definir medidas de protección de edificios y conjuntos históricos y redactar planes de delimitación y conservación de estos últimos.

A34	FUNCIÓNES PRÁCTICAS Y SIMBÓLICAS: comprensión o coñecemento de los métodos de estudio de los procesos de simbolización de la ergonomía y de las relaciones entre el comportamiento humano, el entorno natural o artificial y los objetos, de acuerdo con los requerimientos y la escala humanos.
A36	SOCIOLOGÍA CULTURAL: comprensión o coñecemento de las implicaciones que en las funciones y responsabilidades sociales del arquitecto tiene las necesidades, valores, normas de conducta y de organización y patrones espaciales y simbólicos determinados por la pertenencia a una cultura.
A39	RESTITUCIÓN GRÁFICA: comprensión o coñecemento de las técnicas de medición y levantamiento gráfico de edificios y de ámbitos urbanos y naturales en todas sus fases, desde el dibujo de apuntes a la restitución científica.
A41	BASES ARTÍSTICAS: comprensión o coñecemento de la estética y la teoría de las artes y de la producción pasada y presente de las bellas artes y las artes aplicadas susceptibles de influir en las concepciones arquitectónicas, urbanísticas y paisajísticas.
A43	HISTORIA GENERAL DE LA ARQUITECTURA: comprensión o coñecemento de la historia general de la arquitectura, tanto en sí misma como en su relación con las artes, las técnicas, las ciencias humanas, la historia del pensamiento y los fenómenos urbanos.
A44	BASES DE ARQUITECTURA OCCIDENTAL: comprensión o coñecemento de las tradiciones arquitectónicas, urbanísticas y paisajísticas de la cultura occidental y de sus fundamentos técnicos, climáticos, económicos, sociales e ideológicos.
A45	BASES DE LA ARQUITECTURA NATIVA: comprensión o coñecemento de las tradiciones arquitectónicas, urbanísticas y paisajísticas de carácter nacional, local y vernáculo y de sus fenómenos técnicos, climáticos, económicos, sociales e ideológicos.
A46	BASES DE ARQUITECTURA NO OCCIDENTAL: comprensión o coñecemento de las tradiciones arquitectónicas, urbanísticas y paisajísticas del mundo no occidental, sus fundamentos técnicos, climáticos, económicos, sociales e ideológicos y sus semejanzas y diferencias con las propias de la cultura occidental.
A48	SOCIOLOGÍA E HISTORIA URBANAS: comprensión o coñecemento de las relaciones entre el medio físico y el medio social y las bases de la teoría y la historia de los asentamientos humanos, de la sociología, de la economía urbana y de la estadística como fundamentos de los estudio territoriales y urbanísticos.
A58	MATERIALES DE CONSTRUCCIÓN: comprensión o coñecemento de las características físicas y químicas, los procedimientos de fabricación y homologación, el análisis patológico y las aplicaciones y restricción de uso de los materiales empleados en obra estructural, civil, gruesa y acabada.
A59	SISTEMAS CONSTRUCTIVOS CONVENCIONALES: comprensión o coñecemento de las características físicas, los procedimientos de fabricación y homologación, los tratamientos y acabados, la organización dimensional, los métodos de montaje y el análisis patológico de los componentes constructivos convencionales en la obra estructural, civil, gruesa y acabada.
A61	FUNDAMENTOS LEGALES: comprensión o coñecemento del marco legal del desempeño profesional en lo relativo a la salud, la seguridad y el bienestar públicos y a la reglamentación civil, administrativa, urbanística, de la edificación y de la industria.
B1	Aprender a aprender.
B2	Resolver problemas de forma efectiva.
B3	Aplicar un pensamiento crítico, lógico y creativo.
B4	Trabajar de forma autónoma con iniciativa.
B5	Trabajar de forma colaborativa.
B6	Comportarse con ética y responsabilidad social como ciudadano y como profesional.
B7	Comunicarse de manera efectiva en un entorno de trabajo.
B8	Visión espacial.
B9	Creatividad.
B10	Sensibilidad estética.
B11	Capacidad de análisis y síntesis.
B12	Toma de decisiones.
B13	Imaginación.
B14	Habilidad gráfica general.
B15	Capacidad de organización y planificación.
B17	Cultura histórica.
B18	Razonamiento crítico.
B19	Trabajo en un equipo de carácter interdisciplinar.
B22	Trabajo en colaboración con responsabilidades compartidas.
B23	Capacidad de gestión de la información.

Resultados de aprendizaxe			
Resultados de aprendizaxe	Competencias / Resultados del título		
Unha vez superada esta asignatura, xunto con tódalas demáis, o alumno debe haber adquirido as seguintes competencias:	A5	B1	
1. Aptitude para crear proxectos de restauración arquitectónica que comportan unha fase importante dos procesos de patrimonialización cultural dun Ben Cultural (edificio, ben urbano ou territorio) que satisfagan á súa vez as esixencias estéticas e as técnicas.	A9	B2	
	A14	B3	
	A15	B4	
2. Coñecemento adecuado da historia e das teorías da arquitectura, da conservación da arquitectura, da cidade e do territorio histórico, así como das artes, tecnoloxía e ciencias humanas relacionadas.	A16	B5	
	A34	B6	
	A36	B7	
3. Coñecemento das belas artes como factor que pode influir na calidade da concepción arquitectónica.	A39	B8	
4. Coñecemento adecuado do urbanismo, a planificación e as técnicas empregadas no proceso de planificación da cidade histórica e do territorio histórico.	A41	B9	
5. Capacidade de comprender as relacións entre as persoas e os edificios e entre estes e o seu entorno, así como os valores patrimoniais que estes soportan e a necesidade de relacionar os edificios e os espazos situados entre eles en función das necesidades e da escala humanas.	A43	B10	
	A44	B11	
	A45	B12	
6. Capacidade de comprende-la profesión de arquitecto e o seu papel na sociedade, en particular elaborando estudos, informes ou proxectos tendo en conta os factores sociais e os valores patrimoniais e culturais.	A46	B13	
	A48	B14	
7. Coñecemento dos métodos de investigación e preparación do proxecto de restauración.	A58	B15	
8. Comprensión dos problemas da concepción estrutural, de construción e de enxeñería vencellados cos proxectos de edificios con valores históricos e patrimonial-culturais, coa cidade histórica ou co territorio histórico.	A59	B17	
	A61	B18	
9. Coñecemento adecuado dos problemas físicos e das distintas técnicas e tecnoloxías, así como da función dos bens inmobles, de forma que se dote a estes de condicións internas de comodidade e de protección funcionais e culturais en consonancia e compatibilidade cos usos históricos reportados polo Ben arquitectónico.		B19	
		B22	
		B23	
10. Capacidade de concepción para satisfacer os requisitos dos usuarios dos bens inmobles respectando os límites impostos polos factores presupostarios, pola normativa da construción e polas boas prácticas de intervención no patrimonio edificado, a cidade e o territorio histórico.			
11. Coñecemento apropiado das industrias, organizacións, regulamentacións, normativas e procedementos metodolóxicos para plasmar os proxectos nos Bens e para integrar os planos na planificación.			

Contenidos	
Tema	Subtema
1. INTRODUCCIÓN	Os procesos de patrimonialización cultural da arquitectura, a cidade e o territorio histórico. O valor de contemporaneidade e de antiguidade. A intencionalidade na creación cultural histórica. O soporte teórico da arquitectura, a cidade e o territorio histórico. Teorías estéticas e da composición ó longo da historia. O proxecto como integración das disciplinas e técnicas que están soportadas nos Bens e das que son necesarias para o estudo, coñecemento r práctica da conservación e protección dos mesmos. Intervención no patrimonio. Aspectos fundamentais da conservación-restauración. Proxectos e plans. O coñecemento, formulación e concreción do Patrimonio de Bens Culturais: arquitectura, cidade e territorio históricos.
2. ACOTACIÓN E EXPOSICIÓN DOS PERÍDOS CONFORMADORES DA TEORÍA E CRITERIOS DE INTERVENCIÓN SOBRE O PTRIMNIO CULTURAL CONSTRUÍDO.	2.1. ILUSTRACIÓN. SÉCULO XVIII 2.2. ROMANTICISMO. SÉCULO XIX 2.3. SÉCULO XX

3. EXPOSICIÓN, ESTUDO E COÑECEMENTO DE INTERVENCIÓNS PARADIGMÁTICAS DA PROTECCIÓN E CONSERVACIÓN-RESTAURACIÓN DO PATRIMONIO CULTURAL CONSTRUIDO.	Exposición de intervencións paradigmáticas.
--	---

Planificación				
Metodoloxías / pruebas	Competencias / Resultados	Horas lectivas (presenciales y virtuales)	Horas traballo autónomo	Horas totales
Discusión dirixida	A9 A36 B3 B6 B7	20	0	20
Portafolio do alumno	A5 A14 A34 B4	0	35.5	35.5
Análisis de fontes documentais	A39 A59 A61 B14 B23	0	16	16
Aprendizaxe colaborativo	B5 B19 B22	0	16	16
Proba obxectiva	B11 B12 B15 B17 B18	2	0	2
Sesión magistral	A15 A16 A41 A43 A44 A45 A46 A48 A58 B1 B2 B8 B9 B10 B13	22	0	22
Atención personalizada		1	0	1

(*Los datos que aparecen en la tabla de planificación són de carácter orientativo, considerando la heterogeneidad de los alumnos

Metodoloxías	
Metodoloxías	Descrición
Discusión dirixida	Periodicamente se organizan sesións de crise nas que se confrontan de xeito informal os resultados dos traballos de diversos grupos se ben esta discusión pode estar dirixida por un moderador. As tutorías individualizadas adicanse a atender as consultas dos estudantes sobre os distintos aspectos da asignatura, xa sexan de teoría ou de resolución de aspectos concretos da práctica, de forma individual.
Portafolio do alumno	O alumno desenvolve un traballo persoal no que demostra a súa aptitud para crear estudos e proxectos de intervención no patrimonio cultural a nivel de proxecto básico.
Análisis de fontes documentais	Antes de iniciar o desenvolvemento material dos traballos, se procederá á análise das fontes documentais relacionadas co tema proposto mediante a utilización de documentos audiovisuais, bibliográficos, reportaxes documentais, paneis gráficos, fotografías, maquetas, artigos, textos informativos, normativa de aplicación, etc. Os grupos (profesores?alumnos) analizan a documentación dispoñible e a amplían, elaborando una síntese das distintas fontes documentais.
Aprendizaxe colaborativo	A clase se organiza en pequenos grupos de traballo, onde os alumnos traballan conxuntamente para resolver as tarefas asignadas polo profesor. Se organiza o grupo para obter a máxima información posible e compartila.
Proba obxectiva	Exame teórico.
Sesión magistral	Destinada á introducción conceptual e á exposición de forma oral o gráfica da información aos alumnos.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición

Discusión dirixida	<p>A avaliación é un proceso continuo, no que a actividade que en cada unha das sesións do curso desenvolve o estudante é controlada e rexistrada. Periodicamente e, en todo caso, sempre que o estudante así o requira, infórmase da adecuación do nivel acadado polas súas actividades en relación cos obxectivos programáticos da materia.</p> <p>Establécese un período ao remate do curso, libre de sesións teóricas e de obradoiros, nos que a atención se desenvolve exclusivamente de xeito individual de forma que cada estudante é orientado cara á consecución dos obxectivos finais da materia ou, no seu caso, á excelencia.</p> <p>En todo momento do curso os profesores brindan aos estudantes apoio complementario ao docente de xeito individual, en horario coñecido.</p>
--------------------	--

Evaluación			
Metodoloxías	Competencias / Resultados	Descrición	Calificación
Portafolio del alumno	A5 A14 A34 B4	Nos traballos propostos, e a efectos da súa calificación, valoraranse aspectos como a coherencia conceptual, o nivel técnico das descripcións, a coherencia documental, a concreción técnica, a aportación personal na busca e elaboración dos datos e a claridade da expresión gráfica utilizada, pero, sobre todo, a correcta aplicación dos criterios desenvolvidos na asignatura en canto ás boas prácticas da conservación e restauración do patrimonio cultural.	15
Sesión magistral	A15 A16 A41 A43 A44 A45 A46 A48 A58 B1 B2 B8 B9 B10 B13	<p>Sendo unha materia teórico-práctica, utilizarase o método de avaliación continua, controlarase a asistencia á clase e unha parte da calificación obterase da actitude e do traballo do estudante ao longo do cuatrimestre; pero debe completarse coa realización de a lo menos un traballo de contido teórico-práctico que permita comprobar que o estudante asimilou os contidos conceptuais e procedimentais propios da asignatura.</p> <p>Na avaliación final do estudante se terá en conta:</p> <ul style="list-style-type: none"> -A asistencia á clase e o interese e participación nas sesións presenciais. -A realización e exposición individual dos exercicios propostos. -A realización de traballos individuais e/ou en grupo e a súa presentación e defensa individual e/ou en grupo. -Calquera outra actividade que se detalle na guía docente da asignatura 	5
Prueba objetiva	B11 B12 B15 B17 B18	<p>Sendo unha materia teórico-práctica, utilizarase o método de avaliación continua, controlarase a asistencia á clase e unha parte da calificación obterase da actitude e do traballo do estudante ao longo do cuatrimestre; pero debe completarse coa realización de a lo menos un traballo de contido teórico-práctico que permita comprobar que o estudante asimilou os contidos conceptuais e procedimentais propios da asignatura.</p> <p>Na avaliación final do estudante se terá en conta:</p> <ul style="list-style-type: none"> -A asistencia á clase e o interese e participación nas sesións presenciais. -A realización e exposición individual dos exercicios propostos. -A realización de traballos individuais e/ou en grupo e a súa presentación e defensa individual e/ou en grupo. -Calquera outra actividade que se detalle na guía docente da asignatura - Todo esto completa e contextualiza á proba obxectiva: exame escrito sobre a materia teórica impartida. 	80
Otros			

Observacións avaliación

O alumno debe asistir fundamentalmente ás sesións maxistras, e presentar os traballos propostos nos Obradoiros, co nivel esixido de calidade para superar a asignatura.

Para aprobar a asignatura, o alumno contará con dúas oportunidades, a de Xuño e a de Xullo.

A primeira oportunidade coincide coa data de entrega do último traballo, e capacitará o alumno para aprobar por curso mediante ese traballo cos anteriores xa entregados, tendo en conta que se trata de avaliación continua.

O alumno que non supere esta primeira oportunidade terá a posibilidade de presentarse a segunda oportunidade de Xullo, que terá forma de exame práctico na aula.

O alumno que non entregue as prácticas, nunha porcentaxe mínima do 80% do total (é dicir, que non siga o curso), obterá a calificación de NP (Non presentado) e non terá a posibilidade de presentarse a segunda oportunidade, debendo repetir a asignatura.

Se o alumno non entrega unha das tres partes que componen o Taller conxunto con Proxectos e Urbanismo, se considerará Non Presentado, e polo tanto estará Non Presentado nas tres asignaturas do Taller.

Para aprobar a asignatura, o alumno deberá aprobar o Taller conxunto.

Fuentes de información

Básica	<ul style="list-style-type: none">- Gonzalo M. (2012). HISTORIA DEL ARTE E PATRIMONIO CULTURAL: UNA REVISIÓN CRÍTICA.. Prensas Universitarias. Universidad de Zaragoza.- Brandi, Césare. (1988-1989). TEORÍA DE LA RESTAURACIÓN .. Alianza Editorial. Madrid- Ceschi, Carlo. (1970). TEORÍA E STORIA DEL RESTAURO. . Mario Buzoni Editore. Roma- González Moreno-Navarro, José Luis. (1993). EL LEGADO OCULTO DE VITRUBIO.. Alianza. Madrid- Choay, Françoise. (2007). ALEGORÍA DEL PATRIMONIO.. Gustavo Gili. Barcelona- Macarrón Miguel, Ana Mª. (1995). HISTORIA DE LA CONSERVACIÓN E LA RESTAURACIÓN. . Tecnos. Madrid- Macarrón Miguel, Ana Mª e González Mozo, Ana. (1988). LA CONSERVACIÓN E LA RESTAURACIÓN EN EL SIGLO XX.. Tecnos. Madrid- Martínez Justicia, Mª José. (2000). HISTORIA E TEORÍA DE LA CONSERVACIÓN E RESTAURACIÓN ARTÍSTICA.. Tecnos. Madrid- Monterroso Montero, Juan M. (2001). PROTECCIÓN E CONSERVACIÓN DEL PATRIMONIO. PRINCIPIOS TEÓRICOS.. Tórculo Ediciones. Santiago de Compostela- Muñoz Viñas, Salvador. (2003). TEORÍA CONTEMPORÁNEA DE LA RESTAURACIÓN. . Editorial Síntesis. Madrid- Quatremère de Quincy, Antoine. (1998). CARTAS A MIRANDA. SOBRE EL DESPLAZAMIENTO DE LOS MONUMENTOS DE ARTE DE ITALIA.. Instituto de Patrimonio Cultural. Caracas- Riegl, Alöis. (1999). EL CULTO MODERNO A LOS MONUMENTOS.. Visor. Madrid- Rivera Blanco, Javier. (2008). DE VARIA RESTAURATIONE. TEORÍA E HISTORIA DE LA RESTAURACIÓN ARQUITECTÓNICA . Abada , editores. Madrid- Ruskin, John. (1987). LAS SIETE LÁMPARAS DE LA ARQUITECTURA . . Alta Fulla. Barcelona- Sanpaolesi, Piero. (1977). DISCORSO SULLA METODOLOGÍA GENERALE DEL RESTAURO DEI MONUMENTI.. Edam. Firenze- Vitrubio Polión, Marco Lucio. (1995). LOS DIEZ LIBROS DE ARQUITECTURA.. Alianza. Madrid <p>Aparte destas entradas bibliográficas, cada ano a asignatura incorpora bibliografías específicas que serán suxeridas ós estudantes.</p>
---------------	---

Complementaría	<ul style="list-style-type: none"> - Ballart, Josep. (2006). EL PATRIMONIO HISTÓRICO E ARQUEOLÓGICO: VALOR E USO. . Ariel Patrimonio. Barcelona - Berlin, Isaiah. (2000). LAS RAÍCES DEL ROMANTICISMO.. Taurus. Madrid - Calvo Serraller, Francisco. (1995). LA IMAGEN ROMÁNTICA DE ESPAÑA. ARTE E ARQUITECTURA DEL SIGLO XIX. Alianza. Madrid - Capitel, Antón. (1988). METAMORFOSIS DE MONUMENTOS E TEORÍAS DE LA RESTAURACIÓN. Alianza. Madrid - D´Angelo, Paolo. (1999). LA ESTÉTICA DEL ROMANTICISMO.. Visor. Madrid - Díaz-Fierros Viquiera, Francisco e López Silvestre, Federico, Coordinadores. (2009). OLLADAS CRÍSTICAS SOBRE A PAISAXE.. Consello da Cultura Galega. Santiago de Compostela - Diderot, Denis. (2008). EL SOBRINO DE RAMEAU.. Verticales de bolsillo. - González-Varas, Ignacio. (). CONSERVACIÓN DE BENS CULTURALES. TEORÍA, HISTORIA, PRINCIPIOS E NORMAS.. E. Manuales Arte Cátedra. - Humanes Bustamante, Alberto. (1987). CRITERIOS DE INTERVENCIÓN EN EL PATRIMONIO ARQUITECTÓNICO. APROXIMACIÓN A UNA BIBLIOGRAFÍA BÁSICA. JORNADAS SOBRE CRITERIOS DE INTERVENCIÓN EN EL PATRIMONIO ARQUITECTÓNICO.. Madrid, del 19 al 23 de octubre de 1987. Ministerio de Cultura. - Murray, Linda. (1995). EL ALTO RENACIMIENTO E EL MANIERISMO. . Ediciones Destino. Barcelona - Rosen, Charles e Zerner, Henri. (1988). ROMANTICISMO E REALISMO. LOS MITOS DEL ARTE DEL SIGLO XIX.. Hermann Blume. Madrid - Ruskin, John. (1999). TÉCNICAS DE DIBUJO. . Laertes. Barcelona - Yourcenar, Marguerite. (1989). EL TIEMPO, GRAN ESCULTOR.. Alfaguara. Madrid - (2006). PAPELES DEL PARTAL. REVISTA DE RESTAURACIÓN MONUMENTAL.. Nº 3. Noviembre de 2006. Academia del Partal. - (2008). PAPELES DEL PARTAL. REVISTA DE RESTAURACIÓN MONUMENTAL.. Nº 4. Noviembre de 2008. Academia del Partal.
-----------------------	---

Recomendaciones

Asignaturas que se recomienda haber cursado previamente

Asignaturas que se recomienda cursar simultáneamente

Asignaturas que continúan el temario

Otros comentarios

<p>PRECÍ O COÑ HABILIDADES GRÁ MANUAIS, DEBUXO, ASÍ COMO DE INFORMÁTICA GRÁ </p><p>Non se permite o uso de teléfonos m ou calquera tipo de aparello inform na aula, podendo siñificar a expulsión da mesma o incumplimento de ésta norma.</p>

(*) La Guía Docente es el documento donde se visualiza la propuesta académica de la UDC. Este documento es público y no se puede modificar, salvo cosas excepcionales bajo la revisión del órgano competente de acuerdo a la normativa vigente que establece el proceso de elaboración de guías